

Maija Koivisto ja Hisayo Katsui

”Meitä on uhattu vainota ja tahdotaan hävittää kenties sukupuuttoon”

Viittomakielisen yhteisön keskustelut kuurojen välisistä avioliitoista ja avioliittolaista kuuromykkäinlehdissä vuosina 1896–1930

Kuuromykkä¹ älköön myöskään sellaisetta luvatta menkö avioliittoon toisen kuuromykkän kanssa, paitsi milloin jommankumman kuuromykkyys ei ole synnynnäistä.

Näin lukee vuonna 1929 säädetyn avioliittolain 13. momentissa.² Vuoteen 1969 asti voimassaollessa laissa oli useisiin vammaisryhmiin kohdistettuja avioesteitä. Ehdottomia esteitä olivat mielisairaus ja tylsämielisyyss (11§), minkä lisäksi synnynnäisiä kuuromykkiä ja kaatumatautisia kiellettiin erikseen avioitumasta keskenään.³ Tieto lakiesityksestä saavutti viittomakielisen yhteisön⁴ vuodenvaihteessa 1926 ja 1927, ja asiasta käytiin vilkasta keskustelua kuuromykkäinlehtien kirjoituksissa vuonna 1927. Syntymäkuuroja koskevaa lakialoitetta vastustettiin sekä yhteisössä että yleisen mielipiteen taholta.⁵ Lakikeskustelun aikoihin yhteisö oli juurtunut

suomalaiseen yhteiskuntaan, ja kuurojen väliset avioliitot olivat jo yleistyneet.

Avioliittolakia on tutkittu suhteellisen paljon, mutta ei yhteisön näkökulmasta. Tässä artikkelissa selvitämme aluksi kuurojen avioliittojen yleisyyttä ja yhteisön suhtautumista niihin. Tämän jälkeen kiinnitämme huomiota vuoden 1927 avioliittokeskusteluihin ja kysymme, millä tavoin yhteisö suhtautui uuteen avioliittolakiin, ja miten lakia vastustettiin. Aineistona käytämme kolmea kuuromykkäinlehteä vuosilta 1896–1930: *Kuuromykkäin Lehti* (KML, 1896–1930), *Tidskrift för Dövstumma* (TD, 1897–1930) ja *Kuurojen Ystävä*⁶ (KY, 1926–1930).⁷ Kuuromykkäin Liiton (myöh. Kuurojen liitto)⁸ *Kuuromykkäin Lehden* (suomeksi ja ruotsiksi) pitkäaikaisimmat toimittajat olivat kuuro, mutta vasta aikuisiällä yhteisöön tullut, John Sundberg (toimituksessa 1906–1927), kuurojenpappi Huugo Nyberg (1908–1935) sekä

1. Termi ei ole korrekki nykypäivänä, mutta artikkelissa käytetään samaa termiä kuin aikalaisaineistossa, toisaalta meidän on myös muistettava, että kuuromykkä-termini vaihtui kuuro-terminiin juuri oralismin myötä. Ks. Minna Harjula, *Vaillinai-suudella Vaivatut. Vammaisuuden Tulkinnat Suomalaisessa Huoltokeskustelussa 1800-luvun lopulta 1930-luvun lopulle*. SHS 1996a, 51–54.

2. Asetus avioliittolain ja sen voimaanpanosta annetun lain soveltamisesta 22.11.1929 (No 368/1929).

3. Minna Harjula, Degeneraatio- ja invalidiuskeskustelu 1900-luvun alkupuolen Suomessa (1900–1939). Teoksessa Toivo Nygård & Kari Tuunainen (toim.) *Avunkohteesta itsensä auttajaksi. Katsaus Suomen vammaishistoriaan*. Atena 1996b, 132.

4. Jatkossa viittomakieliseen yhteisöön viitataan yhteisönä.

5. Markku Mattila, *Kansamme parhaaksi. Rotuhygieniä Suomessa vuoden 1935 sterilointilakiin asti*. SHS 1999, 269–273; Eva Salmi & Mikko Laakso, *Maahan lämpimään. Suomen viittomakielisten historia*. Kuurojen Liitto ry 2005, 202–205; Harjula 1996a, 154–157.

6. Lehden toimitti kuuro Väinö Sihvola omalla kustannuksella. Tarkempia syitä *Kuurojen Ystävä* -lehden ilmestymiselle ei ole tutkittu. Lehden näytenuumerossa (1926) kerrottiin lehden ilmestyvän kahdesti kuukaudessa eli *Kuuromykkäin Lehteä* useammin ja toimivan yhteisön yhteydenpitovälineenä: ”Kuuromykkien, jos kenenkään tulisi olla vuorovaikutuksessa ja kosketuksessa keskenään. Ei vain yhdistysten kautta, vaan myöskin heidän oman lehensä välityksellä.” Toimittajista mm. Rurik Pitkänen siirtyi vuonna 1928 *Kuuromykkäin Lehden* vastaavaksi toimittajaksi.

7. Jatkossa viitatessamme näihin lehtiin käytämme seuraavia lyhenteitä: KML, TD ja KY.

8. Kuuromykkäin Liitto perustettiin vuonna 1905 yhteisön toimesta ja ensimmäisessä hallituksessa oli viisi kuuroa, muun muassa David F. Hirn, ja neljä kuulevaa. Nimi vaihtui Kuuromykkäin Liitosta Kuurojen Liitoksi vuonna 1950. Ks. lisää Salmi & Laakso 2005.

avioliittolakikeskustelun jälkeen Sundbergin tilalle tullut kuuro Rurik Pitkänen (1928–1963). Julkaisuista saatu aineisto on heterogeeninen ja muodostuu lehtiin kirjoitetuista kirjeistä, uutisista ja mielipidekirjoituksista sekä vihki-ilmoituksista. Valittuihin lehtiin kirjoitti murto-osa yhteisön jäsenistä, useimmiten hyvin kirjoittavat kuurot, joista moni oli yhteisössä johtavassa asemassa, sekä kuulevat kirjoittajat, kuten kuurojen vanhempien kuulevat lapset, kuurojenpapat ja kuurojenopettajat.⁹ He olivat kuitenkin yhteisön jäseniä tai siihen vahvasti sidoksissa.

Lehtikirjoitusten perusteella voi saada jonkinlaisen kuvan yhteisön käsityksistä ja mielipiteistä, mutta tavallisen kuuron elämä ja eri näkökulmat jäävät vähemmälle. Kirjoitukset eivät kuvastakaan välttämättä koko yhteisöä, joka kävi keskustelua yhteisön sisällä viittomalla. Sen sijaan ääneen pääsee hyvän puhetaidon omannut kirjoittava eliitti¹⁰, sillä monen kuuron luku- ja kirjoitustaito oli vielä heikkoa.¹¹ Kuuromykkäinlehdet ovat kuitenkin paras saatavilla oleva aineisto, jonka avulla voimme vastata tutkimuskysymyksiin.¹² Lähestyimme tekstejä aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, jossa pääpaino on ilmiön ja dokumenttien kuvailemisessa.¹³ Tällä menetelmällä saimme kerättyä hajanaiset ja heterogeeniset aineistot systemaattiseen muotoon.

Artikkelin teoreettisena viitekehystenä käytämme *Deaf Studies* -tutkimusalan ja vammaistutkimuksen teoreettista lähestymistapaa. *Deaf Studies* ja vammaistutkimus ovat syntyneet 1970–1980-luvuilla¹⁴ ja molemmissa kiinnitetään erityistä huomiota vammaisten ja kuurojen ihmisten omiin näkökulmiin, kokemuksiin ja toimijuuteen. Yksi esimerkki uudesta ajattelutavasta oli vammaisliikkeessä ja vammaistutkimuksessa tapahtunut laajempi paradigman muutos. Englannin vammaisjärjestö, *Union of the Physically Impaired Against Segregation* (UPIAS), esitti uudenlaisen vammaisuuden määritelmän, joka merkitsi siirtymistä lääketieteellisestä lähestymistavasta (*medical model*) sosiaaliseen malliin (*social model*).¹⁵ Lääketieteellinen malli vammaisuuteen edustaa lähestymistapaa, jossa vammaisen kokemat sosiaaliset haitat ja haavoittuvuus ovat seurausta henkilön vammasta.¹⁶ Vammaisyhteisö haastoi tämän ableistisen¹⁷ mallin, joka tekee vammaisista uhreja ja stigmatsoi heitä.¹⁸ He korostivat, että lääketieteellisen mallin sijasta vammaisuutta tulee ymmärtää kollektiivisena kokemuksena yhteiskunnassa. Tämän prosessin myötä syntyi vammaisuuden sosiaalinen malli, joka korostaa vammaisuuden muodostuvan yksilön tai vamman (*impairment*) ja yhteiskunnan rakenteiden vuorovaikutuksessa

9. Ks. Maija Koivisto, ”Ottaisiko soihdun vai lähtisikö kulkemaan pimeässä”. *Lausunta viittomakielisen yhteisön kieli-identiteetin ilmentäjänä Kuurojen valtakunnallisten kulttuuripäivien 50-vuotisessa historiassa*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto 2010, 6–7.
10. Paddy Ladd luonnehti eliittiä pääasiassa kuuroutuneiksi henkilöiksi, joille suunnattiin oralistista propagandaa. Heihin istutettiin usko muun muassa puhetaidon myötä saadusta paremmuudesta muihin kuuroihin verrattuna. Paddy Ladd, *Understanding Deaf Culture. In Search of Deafhood*. Multilingual Matters 2003, 181. Ks. myös Koivisto 2010.
11. Eeva Salmi 2009, *Suomalaisen koulujärjestelmän synty ja oralismi*. Lisensiaatintutkimus, Helsingin yliopisto, 172.
12. Kaikki lehdet vuosilta 1896–1930 (725 kappaletta) löytyvät Kansalliskirjaston digitaalisesta aineistosta (digi.kansalliskirjasto.fi). Digikirjaston hakutoiminto mahdollistaa aineiston löytymisen, ja teimme listan hakusanoista, jotka lisääntyivät hau edetessä niin, että listassa oli lopulta 35 hakusanaa suomeksi ja ruotsiksi. Niitä olivat esimerkiksi vihitty, rotuhygieniä, avioliitto, kuuleva ja perhe. Vihkiuutisten ja -ilmoitusten osumia oli yli 300, jotka analysoimme erikseen, minkä jälkeen tarkastelimme muuta aineistoa ja rajasimme analyysin ulkopuolelle sen osan, joka liittynyt tutkimuskysymyksiin. Jäljelle jääneestä aineistosta otimme 116 kirjoitusta analysoitavaksi. Syötimme aineistot kokonaisina teksteinä Atlas-ohjelmaan, joka mahdollistaa aineistojen koodaamisen, järjestelemisen ja sisällönanalyysin.
13. Jari Eskola & Juha Suoranta, *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino 2002, 86–94, 119.
14. Simo Vehmas, *Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan*. Gaudeamus 2005, 117; Colin Barnes, *Understanding Social Model of Disability*. Teoksessa Alan Roulstone, Carol Thomas & Nick Watson (toim.) *Routledge Handbook of Disability Studies*. Routledge 2012; Joseph Murray, *Academic and Community Interactions in the Formation of Deaf Studies in the United States*. Teoksessa Annelies Kusters, Maartje De Meulder & Dan O’Brien (toim.) *Innovations in Deaf Studies. The Role of Deaf Scholars*. Oxford University Press 2017, 77–110.
15. Barnes 2012. Vammaisuuden eri malleista ks. myös Daniel Blackien ja Jenni Kuulialan katsaus tässä numerossa.
16. Colin Barnes, *Disabled People in Britain and Discrimination*. Hurst 1991, 1–2.
17. Robert McRuer, *Crip Theory. Cultural Signs of Queerness and Disability*. New York University Press 2006. Ableismi tarkoittaa syrjintää ja kieltävää asennoitumista vammaisia kohtaan, joka piilee asenteissa, oletuksissa ja rakenteissa.
18. Ks. Dan Goodley, *Against a Politics of Victimisation. Disability Culture and Self-Advocates with Learning Difficulties*. Teoksessa Sheila Riddle & Nick Watson (toim.) *In Disability, Culture and Identity*. Routledge 2014, 105–130; Jan Grue, *The Social Meaning of Disability. A Reflection on Categorisation, Stigma and Identity*. *Sociology of Health and Illness* 38 (2016), 57–64.

ja haastaa ”normaaliuden”. Vammaisuutta pidetään yhtenä syrjinnän muotona.¹⁹ Vammaistutkimuksen sosiaalisessa mallissa vammainen yksilö ei ole ongelma, vaan ongelma on yhteiskunnallinen kysymys historiallisine ja poliittisine olosuhteineen.²⁰

Ensimmäisinä kritiikkiä vammaisuuden sosiaalista mallia vastaan esittivät vammaiset naiset, jotka feminismin inspiroimina vastustivat sukupuolineutraalia lähestymistapaa vammaisuuteen.²¹ Yksilöllisiä näkemyksiä ja kokemuksia nostivat esille myös kriittistä realismia edustavat vammaistutkijat, jotka näkevät vammaisuuden vuorovaikutuksena yksilöllisen terveydentilan ja laajemman kontekstin välillä.²² Lisäksi kriittisessä vammaistutkimuksessa alettiin kiinnittää huomiota luokkien ja kulttuurien rooliin²³ vammaisuudessa ei-länsimaisessa kontekstissa,²⁴ muutamia esimerkkejä mainiten. Yksi tämän muutoksen seurauksista on, että todellinen tasa-arvo on vammaisten kannalta merkityksellisempää kuin muodollinen tasa-arvo, joka ei ymmärrä toiminnallisia eroja ihmisten välillä, vaan kohtelee kaikkia yhtäläisinä erilaisista lähtökohdista huolimatta ja vahvistaa siten eriarvoisuutta.²⁵

Deaf Studies korostaa kielellistä ja kulttuurista näkökulmaa.²⁶ Kuurot määrittelevät itsensä kulttuuris-kielelliseksi vähemmistöksi noudattaen vammaisuuden niin kutsuttua kulttuurista mallia²⁷. Täten kuurot ovat myös hylänneet vammaisidentiteetin, mikä on otettava huomioon

kuuroja koskevassa tutkimuksessa.²⁸ Ableismia vastaavana käsitteenä käytetään audismia, jolla korostetaan sitä, että syrjintä kohdistuu kuurouden lisäksi myös viittomakieleen ja kuurojen kulttuuriin.²⁹ Viittomakielisen yhteisön näkökulma auttaa meitä ymmärtämään osaa historian käännekohdista, jotka ovat johtaneet tämän päivän Suomen monitasoiseen epätasa-arvoisuuteen kuurojen ja kuulevien välillä. Aineiston analyysin ja vähemmistöihin, kuuroihin ja vammaisiin liittyvien tutkimusten läpinäkyvyydelle tutkijoiden positiot ovat olennaisia. Tämän artikkelin ensimmäinen kirjoittaja Maija Koivisto on kuurojen historiaan perehtynyt kuuro ja yhteisön jäsen.³⁰ Hisayo Katsui on pitkäaikainen vammaistutkimuksen tutkija, joka on tehnyt tutkimusta muun muassa kuurojen naisten kokemuksista Ugandassa.³¹

Rotuhygieniä ja kuurojen avioitumiset

Suomalainen viittomakielinen yhteisö syntyi 1800-luvun keskivaiheilla, kun kuuro Carl Oscar Malm (1826–1863) perusti Porvooseen Suomen ensimmäisen kuurojen koulun vuonna 1846. Koulussa opetus tapahtui viittomakielellä, ja monista Malmin oppilaista tuli opettajia ja yhteisön vaikuttajia, joiden myötävaikutuksella kuurojen yhdistyksiä perustettiin ensin Turkuun ja sitten ympäri Suomea johtaen Suomen kuurojen liiton perustamiseen vuonna 1905. Viittomakieli levisi viidessä vuosikymmenessä laajasti: 1800-

19. French, Sally. What Is Disability? Teoksessa Sally French (toim.) *On Equal Terms. Working with Disabled People*. Oxford 1994, 3–16.

20. Vehmas 2005, 115–124.

21. Ks. Jenny Morris, *Pride against Prejudice*. The Women’s Press. 1999; Carol Thomas, De-constructing Concepts of Care. *Sociology* 27(1993), 649–669.

22. Tom Shakespeare, *Disability. The Basics*. Routledge 2018, 158.

23. Ks. Dan Goodley, Dis/entangling Critical Disability Studies. *Disability and Society* 28 (2012), 631–644; McRuer 2006.

24. Ks. Helen Meekosha & Karen Soldatic, Human Rights and the Global South. The Case of Disability. *Third World Quarterly* 32 (2011), 1383–1397; Shaun Grech & Karen Soldatic, *Disability in the Global South*. Springer, 2016.

25. Katsui, Hisayo et al., *Reducing Inequalities. A human rights-based approach in Finland’s development cooperation with special focus on gender and disability*. Institute for Human Rights 2014.

26. Mm. Murray 2017.

27. Ks. Mairiam Corker, Deafness/Disability. Problematising Notions of Identity, Culture and Structure. *Disability, Culture and Identity*. Routledge 2003. 102–118.

28. Tracey Skelton & Gill Valentine, Political Participation, Political Action and Political Identities. Young D/deaf People’s Perspectives. *Space and Polity* 7 (2003), 117–134; Susan Burch & Alison Kafer, *Deaf and disability studies. Interdisciplinary perspectives*. Gallaudet University Press 2010.

29. Esim. Dirksen Bauman, Scott Simser & Gael Hannan, *Beyond Ableism and Audism. Achieving Human Rights for Deaf and Hard Of Hearing Citizens*. Canadian Hearing Society 2013; Dirksen Bauman, Audism. Exploring the Metaphysics of Oppression. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education* 9 (2004), 239–246.

30. Koivisto 2010.

31. Hisayo Katsui, *Disabilities, Human Rights and International Cooperation. Human Rights-Based Approach and Lived Experiences of Uganda Women with Disabilities*. The Center for Human Rights of Persons with Disabilities 2012.

luvun loppuun mennessä Malmin viittomamuidon kanssa oli päässyt kosketuksiin noin tuhat kuuroa.³² Kuurojen toiseksi kodiksi sanottujen kuurojen yhdistysten perustamisen myötä kuurojen väliset sosiaaliset suhteet lisääntyivät ja myös parisuhteita alkoi muodostua.³³ Tietävästi Suomen ensimmäinen kuuro aviopari olivat Malmin oppilaat Maria Lovisa os. Klingberg ja David F. Hirn, jotka vihittiin vuonna 1863.³⁴ 1860–1870-luvuilla kuuroja aviopareja tiedettiin olevan viisi.³⁵ Sen jälkeen lukumäärä kasvoi: ainakin yli kymmenen Malmin oppilaista tiedetään solmineen avioliiton toisen kuuron kanssa.³⁶

Yhteisön alkuvaiheita on sanottu kulta-ajaksi, mutta puolessa vuosisadassa tapahtui muutos, kun rotuhygienialiikkeeseen sidoksissa oleva

■ Kuva 1. Kuuro aviopari Walter ja Olga Stadius (os. Härkönen) kuulevan Rea-tyttärensä kanssa 1910-luvun alkupuolella. Perhe kuului Helsingin kuurojen yhdistyksen aktiiveihin. Lähde: Työväenmuseo Werstaan/Kuurojen museon kuvakokoelmat.

oralismi³⁷ levisi Suomeen Euroopasta 1800-luvun loppupuolella.³⁸ Oralismien myötä viittomakielestä tuli kielletty kieli, ja kuurot opettajat irtisanoitiin viroistaan 1800-luvun loppuun mennessä. Kun avioliittolaki tuli voimaan vuonna 1929, avioliittomaiset kuurot olivat käyneet oralistisen koulun. Oralistinen koulu- ja kielipolitiikka johti siihen, että viittomakielestä tuli selvemmin yhteisön sisäinen kieli.³⁹ Tällä on ollut vaikutusta yhteisön

32. Päivi Rainò, Henkilöviittomien synty ja kehitys suomalaisessa viittomakieliyhteisössä. Kuurojen Liitto ry 2004, 25.

33. Rainò 2004, 24; Päivi Rainò, Viittomanimistä ja nimentajusta. Teoksessa Anja Malm (toim.) *Viittomakieliset Suomessa*. Kuurojen Liitto ry 2000, 201–204.

34. Aviopari on viittomakielisen yhteisön merkittäviä henkilöitä. David F. Hirn oli kuurojen yhdistystoiminnan uranuurtaja, toimi opettajana kuurojenkoulussa Turussa ja perusti ensimmäisen kuuroille lapsille tarkoitettua lastentarhan. Eläkepäivinänsä aviopari aloitti Suomen ensimmäisen viittomakielen sanakirjan tekemisen.

35. Rainò 2004, 24.

36. Kuurojen museo, Keisarin lupa avioliitolle, <http://www.kuurojenmuseo.fi/?p=1335&lang=fi> (9.12.2020).

37. Oralismi on puheeseen perustuva kuurojenopetusmetodi, joka oli ajan ja rotuhygienian hengen mukaisesti aatehistoriallinen ilmiö. Sen kannattajien mukaan viittomakieli oli alkukantainen kieli, jonka käytön ajateltiin hidastavan puheen oppimista ja näin ollen myös vaikeuttavan ajattelun edistämistä ja henkistä kehitystä, jolloin kuurojen olisi vaikea sopeutua yhteiskuntaan.

38. Salmi & Laakso 2005, 151–153.

39. Salmi & Laakso 2005, 182–183, 194–197.

asenteisiin ja käsityksiin viittomakielestä sekä kuurojen käsitykseen omasta ihmisarvostaan.⁴⁰

Suomessa ei ole tehty laajemmin kuurojen avioitumista koskevaa historiatutkimusta, vaikka kuurojen historian tutkimuksissa niitä sivutaan.⁴¹ 1700- ja 1800-luvun Ruotsi-Suomessa kuurojen avioitumisesta säädettiin siten, että kuuroilla oli lupa avioitua, jos he ymmärsivät kristinuskon perustiedot ja jos mies pystyi elättämään vaimonsa. Toisaalta kuurojen keskinäisiin avioliittoihin ei suhtauduttu hyvin, sillä kuurouden pelättiin periytyvän.⁴² Muutamia kuurojen avioitumista koskevia tutkimuksia löytyy Euroopasta ja Yhdysvalloista. Ruotsin ja Flaamin vammaisten ja kuurojen avioitumista 1700- ja 1800-luvulla on tutkittu keskittymällä työpaikan ja avioitumisen suhteeseen sekä avioitumisen vaikutuksiin vammaisten yhteiskunnallisessa asemassa ja perhesuhteissa.⁴³

1800-luvun Ruotsissa kuurot naiset avioituivat yhtä usein kuin ei-vammaiset naiset, mutta kuurot miehet sen sijaan avioituvat ei-vammaisia harvemmin, vaikkakin he avioituvat sokeiden tapaan muita vammaisryhmiä useammin.⁴⁴ Tuolloin vammaiset menivät harvoin naimisiin toisen vammaisen kanssa; vammaisten avioliitoista vain 5,4 prosenttia oli vammaisten välisiä.⁴⁵ Eräessä Mainen osavaltiossa eläneessä yhdysvaltalaisessa viittomakielisessä yhteisössä suhtauduttiin puo-

lestaan myönteisesti, jopa kannustavasti kuurojen välisiin avioliittoihin ennen degeneraatioteorian valtakautta.⁴⁶ Kuurojen välisten avioliittojen yleisyyden katsotaan perustuneen kommunikation helppouteen ja kuuroidentiteettiin.⁴⁷

Yhdysvaltalaisissa tutkimuksissa aiheeseen liittyy usein eugeniikka, sillä maan kuurojen historiaa on lähes mahdotonta käsitellä ilman Alexander Graham Belliä. Yleisesti Bell tunnetaan puhelimen keksijänä, mutta kuurojen historiassa hänet tunnetaan oralismin ja eugeniikan kannattajana.⁴⁸ Yhdysvaltojen kuurojen avioitumisia ovat sivunneet esimerkiksi Joseph Murray⁴⁹ ja William Ennis, joista jälkimmäinen on osoittanut kuurojen avioliittoihin kohdistuneen eugenistisen kritiikin levinneen kuurojen yhteisössä 1800-luvun puolivälistä 1900-luvun puoliväliin maailman ainoan kuurojen yliopiston, Gallaudetin yliopiston,⁵⁰ kautta. Tämän seurauksena kuurot avioituivat aiempaa vähemmän ja saivat siten vähemmän lapsia 1900-luvun alkupuolella kuin aikaisemmin.⁵¹

Suomessa etenkin Marjatta Hietala ja Markku Mattila ovat urauurtavissa tutkimuksissaan sivunneet rotuhygieenisin perustein tehtyä avioliittolakia, lain taustoja, sekä syitä siihen, miksi laki meni eduskunnassa niin yksimielisesti läpi.⁵² Minna Harjula on tuonut esille, että avioliittolaki on valmisteluvaiheessa herättänyt vas-

40. Koivisto 2010.

41. Mm. Rainò 2000; Salmi & Laakso 2005; Birgitta Wallvik, *Viitotulla tiellä*. Finn Lectura 2001.

42. Keijo Plit, *Carl Henrik Alopæus aistivammaistyön uranuurtajana Suomessa*. Suomen Kirkkohistoriallinen Seura 1984, 40–41.

43. Sofie De Veirman, Breaking the silence. Family ties and social networks of the deaf. A case study of East Flanders, Belgium, 1750–1950. *The History of the Family* 20 (2015), 446–468; Lotta Vikström, Erling Lundevaller & Helena Haage, First a job, and then a family? Impacts of disabilities on young people's life courses in a nineteenth-century Swedish region. *Disability Studies Quarterly* 37 (2017); Lotta Vikström, Helena Haage & Erling Häggström Lundevaller, Marriages among people with disabilities in 19th-century Sweden. Marital age and spouse's characteristics. *The History of the Family* 25 (2020), 322–344.

44. Vikström, Lundevaller & Haage 2017.

45. Vikström, Haage & Häggström Lundevaller, 2020, 332.

46. Harlan Lane, Richard Pillard & Ulf Hedberg, Nancy Rowe and George Curtis. Deaf Lives in Maine 150 Years Ago. *Sign Language Studies* 7 (2007), 152–166.

47. Esim. Harlan Lane, H., Ethnicity, Ethics, and the Deaf-World. *The Journal of Deaf Studies and Deaf Education* 10 (2005), 291–310.

48. Brian H. Greenwald & John Vickery Van Cleve, "Deaf Variety of the Human Race" Historical Memory, Alexander Graham Bell, and Eugenics. *The Journal of the Gilded Age and Progressive Era* 14 (2015), 28–48; Brian H. Greenwald. The Real "Toll" of A. G. Bell Lessons About Eugenics. *Sign Language Studies* 3 (2009), 258–265.

49. Joseph Murray, "One touch of nature makes the world kin." *The transnational lives of deaf Americans 1870–1924*. University of Iowa 2007

50. Gallaudetin yliopisto on vuonna 1846 perustettu maailman ainoa kuurojen yliopisto, jossa on käytetty amerikkalaista viittomakieltä alusta alkaen. Yliopistolla on ollut tärkeä rooli viittomakielisessä yhteisössä kansainvälisesti.

51. William Ennis, *Hereditarian ideas and eugenic ideals at the National Deaf-Mute College*. University of Iowa 2015.

52. Marjatta Hietala, Rotuhygieniä. Teoksessa Aira Kemiläinen, Marjatta Hietala & Pekka Suvanto (toim.) *Mongoleja vai germaaneja? Rotuteorioiden suomalaiset*. SHS 1985; Mattila 1999.

tustusta yhteisössä.⁵³ Lain rotuhygieenisistä perusteista ja sen vaikutuksista yhteisöön ei ole kuitenkaan tehty laajempaa tutkimusta. Tämä artikkeli vastaa tähän tutkimukselliseen aukkoon tarkastelemalla lainsäätäjien ja viranomaisten sijaan yhteisön asenteita kuurojen välisistä avioliitoista ja yhteisössä käytyjä avioliittolakia koskevia keskusteluja.

Rotuhygienian synnyn taustalla on degeneraatioteoria, johon liittyy uskomus ja pelko ihmisten huonojen ominaisuuksien periytymisestä seuraaville sukupolville.⁵⁴ Degeneraation esitetään johtuvan eri syistä, kuten ulkoisista tekijöistä (esim. moraalittomat elämäntavat) tai perinnöllisyydestä.⁵⁵ Degeneroituneisiin laskettiin vaihtelevasti eri väestöryhmiä, kuten tylsämielisiä, rikollisia, tuberkuloosia sairastavia tai muuten poikkeavia henkilöitä.⁵⁶ Degeneraatioajattelu ja rotuhygieeniset vaatimukset konkretisoituivat lainsäädäntöön ja olivat yksi tärkeä tekijä uuden avioliittolain avioliiton esteitä käsittelevien lainkohtien valmistelujen takana. Vuonna 1929 säädetty avioliittolaki rajoitti avioitumista perinnöllisiksi katsottujen sairauksien tai tilojen takia, ja näihin sisältyi myös kuuromykyys. Laki säädettiin, vaikka oli tiedossa, ettei avioliittokielloilla saavuteta rotuhygieenisiiä tavoitteita, koska sillä ei estetä lasten syntymistä. Lain toivottiin antavan esimerkkiä toivotunlaisesta käyttäytymisestä, ”vahvistavan ihmisten velvollisuudentuntoa jälkeläistensä laadusta ja tukevan yleistä rotuhygieenisistä valistusta ja neuvontaa”.⁵⁷ Rotuhygieenisestä näkökulmasta kuuroutta pidettiin degeneraation rajamaille sijoittuvana erityiskäsymyksenä. Lainvalmisteluryhmä totesi, että synnynnäinen kuurous saattaa periytyä ja aiheuttaa muita vajavuuksia, joten siihen on kiinnitettävä huomiota. Ratkaisuna tähän otettiin mukaan synnynnäisille kuuroille asetettu avioliittokiello, joka muuttui lopuksi sellaiseen muotoon, että kaksi synnynnäistä kuuroa sai solmia avioliiton keskenään vain presidentin luvalla.⁵⁸

Kuurojenväliset avioliitot ennen avioliittolakikeskusteluja

Kuuromykkäinlehdistä löytyy vuosilta 1896–1930 lukuisia avioliittoneuvontaa ja elämänohjeita käsitteleviä tai sivuavia kirjoituksia, jotka rakentuvat usein samoista teemoista: puolison valinnasta, talousneuvoista, lasten kasvatuksesta ja parisuhdeneuvoista. Kirjoittajia on usein vaikea identifioida kuuroiksi tai kuuleviksi, sillä monissa kirjoituksissa kirjoittaja käyttää itsestään nimimerkkiä tai nimen ensimmäisiä kirjaimia. Monissa aiheeseen liittyvissä teksteissä kuurous mainitaan kuitenkin jo otsikossa⁵⁹ tai kuurous on oletuksena tekstissä:

Paljon löytyy kuuromykkiä, joilla ei ole säästöä pankeissa ja saavat huonoa palkkaa, menevät avioliittoon, jossa ei voi elättää vaimoa ja itseään, sekä joutuu huonoon elämään ja työttömiksi.⁶⁰

Nämä seikat kertovat sen, että kuurojen väliset avioliitot ovat oletuksena. Useimmissa kirjoituksissa avioliittoja käsitellään yleisesti, mutta joissakin teksteissä tuodaan esille kuuron puolison paremmuus. Esimerkiksi kuurojenpapiin Nybergin tekstissä vuodelta 1910 todetaan kuuroille olevan luonnollisempaa valita puolisoskseen toinen kuuro:

On luonnollista, että kuuromykkämies ja nainenkin, kun ovat kasvaneet lapsesta aikaihmi-seksi, tuntevat tarvetta saada itselleen avun elämässä. He etsivät sitä. He löytävätkin pian, — ehkä liiankin pian — km (kuuromykkä) toverin, jonka kanssa aikovat mennä avioliittoon. Näin on meillä Suomessakin muodostunut jo hyvin monta km-avioliittoa eli perhettä, joissa mies ja vaimo, kumpikin, ovat km. Tästä ei voi sanoa mitään pahaa. On luonnollista, että km-mies huomaa km-naisen itselleen sopivammaksi, kuin esim. kuulevan naisen. Vaikka on

53. Harjula 1996a; Harjula 1996b.

54. Marjatta Hietala, Eugeniikan ja rotuhygienian tausta ja seuraukset. *Tieteessä Tapahtuu* 27:8 (2009), 14.

55. Mattila 1999, 33–37.

56. Harjula 1996a, 130–149.

57. Mattila 1999, 341.

58. Liisa Rantala, *Sielunhoitajat sillanrakentajina. Kirkon kuurojentö 1896–1982*. Kuurojen Liitto ry. 2010.

59. Poimintoja otsikoista: Om äktenskap mellan döfstumma. *TD* 4/1897, 63–65; Eräs tosi-kuvaus kuuromykkäin elämästä. *KML* 4/1910, 77–80; Äänetön sota. *KML* 9/1910, 174; Kuuromykkäin avioliitosta. *KML* 9/1910, 163–167; J.S.-s, De döfstummas äktenskap. *TD* 10–11/1910, 174–176.

60. Lauri Vainola, Säästäväisyydestä. *KML* 2/1909, 28–29.

muutamia sellaisiakin avioliittoja, joissa mies on km. ja vaimo kuuleva.⁶¹

Argumentit kuurojen välisten avioliittojen puoltamisesta perustuvat kommunikointiin, eli yhteiseen kieleen, jota ei välttämättä löydy kuuron ja kuulevan välisessä avioliitossa. Tästä nimimerkillä ”En dövstum hustru” kirjoitti vuonna 1924:

Onko kuulevia, jotka pitäisivät rakkautensa ikuisesti kuuron aviomiehen tai vaimon kanssa naimisiin mennessä? Kuuleva aviomies tai vaimo väsy nopeasti, eikä hänellä ole kärsivällisyyttä kuuromykän kanssa avioliitossa. Monet kuurot kärsivät rinnassaan, kun he näkevät, että kuulevat ihmiset eivät halua vastata ja puhua heidän kanssaan.⁶²

Ennen avioliittolakeskusteluja kuurojen mahdollisista aviokielloista tai rajoitteista ei lehtien palstoilla juurikaan kirjoitettu, ja niihin viittavia kirjoituksia löytyi vain viisi kappaletta. Yhtä lukuun ottamatta niihin suhtauduttiin kummastellen, kuten seuraava kirjoitus vuodelta 1924 osoittaa:

Toisen kerran kuulin kahden matkustajan keskustelevan siitä onko oikein, että laki myöntää kuuromykille oikeuden mennä avioliittoon. Olin iloinen, ettei asian ratkaisu riippunut noista miehistä!⁶³

Kuuromykkäin Lehdestä löytyy kuurojenpappien laatimia tilastoja 1920-luvun alusta kolmesta hiippakunnasta (Porvoo, Turku ja Kuopio).⁶⁴ Niiden mukaan avioliittoja oli solmittu 269, joista kuurojen välisiä oli 194 ja kuurojen ja kuulevien välisiä 75. Sukupuolia koskevia tietoja löytyi vain Turun hiippakunnasta, jonka mukaan 40:stä kuulevien kanssa avioliitossa olevista kuuroista 37 on miehiä ja vain kolme naisia. Näiden tilastojen mukaan noin 70 prosenttia kuuroista avioitui toisen kuuron kanssa. Katsaus lehtien vihki-ilmoituksiin ja uutisiin tuottaa samansuuntaisia tietoja: vuosina

1896–1930 kuuromykkäinlehdistä löytyi 183 kappaletta vihki-ilmoituksia tai vihkiuutisia. Vihki-ilmoituksissa ei kerrota kuuroudesta tai kuulevuudesta paria ilmoitusta lukuun ottamatta, mutta uutisissa ne ilmoitetaan useammin. Kuurous tai kuulevuus tulee ilmi lehdistä löytyneiden kuuloon liittyvien tietojen ja tuttujen nimien perusteella 51 ilmoituksesta tai uutisesta; niistä 41 on kuurojen välisiä vihkimisiä, 9 kuuron miehen ja kuulevan naisen ja vain yksi kuuron naisen ja kuulevan miehen. *Tidskrift för Dövstumma* -lehdessä löytyi 23 ilmoitusta tai uutista, joista kahdeksassa kuurous tai kuulevuus tulee ilmi, ja ne olivat kaikki kuurojen välisiä avioliittoja. Määrät viittaavat siihen, että hieman päälle 80 prosenttia lehdissä ilmoitetuista kuurojen avioliitoista oli kahden kuuron välisiä. Vaikka kuurous tuli ilmi vain noin neljäsosassa aineistostamme, voimme perustellusti olettaa, etteivät kuulevat, etenkin yhteisöön kuulumattomat, pane vihki-ilmoituksia näihin julkaisuihin. Kirjoitukset ja tilastolliset tiedot tukevat havaintoa, että kuurojen väliset avioitumiset ovat yleisiä. Tämä on merkittävää aikana, jolloin oralismi oli syrjäyttänyt viittomakielen kouluopetuksessa. Oralismien valta-asema tarkoitti sitä, että yhteiskunnassa oli vallalla sekä ableistisia että audistisia asenteita. Niillä ei aineiston perusteella kuitenkaan ollut vaikutusta yhteisön asenteisiin kuurojen välisistä avioliitoista. Aineisto osoittaa, ettei yhteisö kokenut kuurojen välisiä avioliittoja ongelmallisena. Näin ollen ei ole yllättävää, että valmisteilla ollut avioliittolaki herätti keskusteluja ja voimakasta vastustusta.

Avioliittolakeskustelu käynnistyy kuuromykkäinlehdissä

Valmisteltavaan avioliittolakiin liittyvä keskustelu alkoi *Kuuromykkäin Lehdessä* heti vuoden 1927 ensimmäisessä numerossa. Aineistosta ei ole havaittavissa, että yhteisö olisi osannut odottaa, että valmisteilla ollut avioliittolaki tulisi koskemaan heitä. Reagoinnit lehden kirjoituksissa olivat sen mukaiset. *Kuuromykkäin Lehden* toimitus avasi avioliittolakeskustelun ilmoitta-

61. H.N., Kuuromykkäin avioliitosta. *KML* 9/1910, 163–167.

62. En dövstum hustru, Brev från dövstumma. *TD* 8–9/1924, 50. Kirjoittajien vapaa käänös ruotsista suomeksi.

63. Ärrä, Matkoilta. *KML* 6–7/1924, 46–47.

64. Tietoja kotimaasta. *KML* 11/1922, 83; Tietoja kotimaasta. *KML* 6/1923, 52; Näiden hiippakuntien alueella oli kuurojenkouluja: Porvoo (1846), Turku (1860) ja Kuopio (1862) ja vanhimmat kuurojenyhdistykset (Turku, 1886), Helsinki (1895) ja Kuopio (1909).

malla lähettäneensä kiertokyselyn⁶⁵ suunnitteilla olevasta avioliittolaista ”eteville kuuromykille ja asiantunteville kuuromykkäin ystäville”, joita pyydettiin vastaamaan kahteen kysymykseen:

- 1) Mikä on kokemuksen kuurouden perinnöllisyydestä?
- 2) Olisiko kuuromykkäin avioliittoonmeno perinnöllisyyssyistä rajoitettava ja mitä seurauksia sellaisesta rajoituksesta voisi olla?

Vastaukset julkaistiin *Kuuromykkäin Lehdissä* 2/1927, 3/1927 ja 4/1927. Vastaajista kuulevia oli 7 ja kuuroja 4. Heistä vain yksi oli nainen.⁶⁶ Kiertokyselyn vastaukset olivat pääosin kuurouden sisältävää avioliittolakiehdotusta vastustavia, mutta niistä tulee esille erilaisia teemoja. Yksi niistä on yhteiskuntakelpoisuus, johon kuuluu kuurojen oikeus onneen. Se saavutetaan etenkin kuurojen välisissä avioliitoissa. Muita teemoja ovat muun muussa perinnöllisyys eli saavatko kuurot kuulevia vai kuuroja lapsia. Yhteisön kirjoituksista löytyy myös rotuhygieenisii kantoja, joita ei esiintynyt lehtien palstoilla ennen avioliikkikeskusteluita. Poikkeuksena oli Laina Wainolan kirjoitus vuodelta 1920:

[K]uuromykkyys, sokeus, tylsämielisyyt, y. m. aistiviallisuudet ja perinnölliset taudit ovat johtuneet juoppoudesta, irstailusta ja huonoista elämäntavoista. Eikö tämä onnettomuutemme, kuuromykkyys, velvoita meitä, kovaosaisia, tekemään jotain, ettei onnettomuus- ja kärsimyssarjaa jatkuisi jälkeläisille, vaan että saataisi kansa terveemmäksi, raittiimmaksi ja kunniallisemmaksi? Urheilu ja sivistys ovat parhaimmat välikappaleet tässä työssä, sillä nämät kykenevät pitämään harastajia loitompana turmelevista tavoista.—⁶⁷

65. *KML* 1/1927.

66. Kuulevia: Kuurojenpapat E. J. K. Luoma, Yrjö Alikoski & Otto Myrskyläinen, kuuromykkäinkoulujohtajat Uuno Kahma & E. J. Pesonen, professori Kaarlo Hildén ja Eino Karilaan kuuleva veli, maisteri Yrjö Karilas ja Kuuroja: Ida Ylén (lehdessä esiteltiin vain rouva Yleninä, vaikka oli Hämeenlinnan kuuromykkäinyhdistyksen aktiivi ja sihteeriä ainakin vuonna 1926), Lauri Vainola (Riihimäen kuuromykkäinyhdistyksen puheenjohtaja), Eino Karilas (Kuuromykkäin Urheiluliiton puheenjohtaja) ja Elias Savisaari (Turun kuuromykkäinyhdistyksen sihteeri).

67. Laina Wainola, Mitä on itsekunnioitus? *KML* 6–7/1920. Salmi & Laakso tulkitivat (2005, 200–205) Laina Wainolan kirjoitusta siten, että tämä kannatti rotuhygieniää ja kärsimyssarjan katkaisemista lapsettomuudella, mutta meidän tulkintamme on se, että Laina tarjosi urheilun ja sivistyksen degeneraation ehkäisemäksi.

68. Mattila 1999, 271–272.

69. Ida Ylén, Vastaus kiertokyselyyn. *KML* 2/1927, 15.

70. I. Ojala, Vastinetta ylläolevaan (Elämyksiä ja näkemyksiä). *KY* 8/1927, 71.

71. Martti Pihkala, *Minkälainen Suomi meidän on luotava?* K. J. Gummerus osakeyhtiö 1918.

72. Pihkala 1918, 112.

Myös kuuromykkäinlehdissä julkaistuissa avioliittolakikeskusteluissa esiintyy rotuhygieenisii kantoja, joissa kirjoittajat rajoittaisivat avioikeuden vain degeneroituneiksi katsottavilta kuuroilta. Samaan aikaan degeneroitujen avioitumisrajoituksista keskusteltiin laajasti ja näihin laskettiin suuri joukko ihmisiä, kuten kaatumatautisia, mielisairaita, tylsämielisiä, alkoholisteja ja rikollisia.⁶⁸ Tällaiset kannat tulevat esiin esimerkiksi seuraavissa teksteissä vuodelta 1927:

Pidän suotavana, että lain avulla rajoitetaan sairaalloisten ja heikkolahjaisten synnynnäisten kuuromykkien avioliittoon menoä. [...] Mutta jos lakiehdotuksen tekijät luulevat sillä lailla vähentävänsä kuuromykkien syntymistä erehtyvät he. Parhainta olisi rajoittaa tai kieltää kokonaan juomareilta avioliittoon meno silloin paremmin pääsisivät toivomaansa tulokseen.⁶⁹

Yhteiskunnassa on vielä monen monta ”suursiivousta” toimitettava ennen kuin voidaan oikeuden ja kohtuuden mukaisesti ruveta ”holhoamaan” kuuromykkiä.⁷⁰

Yhteistä näille kirjoituksille on se, että kirjoittajat katsovat juomareiden, heikkolahjaisten ja huonoja elämäntapoja elävien kuuluvan degeneroituihin, eivätkä nämä johdu kuuroudesta. Kirjoitukset edustavat samaa linjaa kuin Martti Pihkala, joka kirjassaan *Minkälainen Suomi on meidän luotava?* esitteli rotuhygieenisii ajattelua ja ohjelmaa.⁷¹ Tähän yhtymäkohtaan ei voi olla kiinnittävä huomiota, jo Pihkalan taustan takia.

[M]eidän pitää erikoisesti huolehtia siitä, että maailmaan syntyy todella henkisesti ja ruumiillisesti terveitä lapsia.⁷²

Martti Pihkala ei ollut vain Jyväskylän kuuromykkäinopettaja (1904–1920)⁷³, vaan yksi Jyväskylän kuuromykkäinyhdistyksen perustajajäsenistä (1907) ja sen ensimmäinen puheenjohtaja.⁷⁴ Lisäksi hänellä oli kuuroja palvelijoita⁷⁵ ja hän oli itse huonokuuloinen⁷⁶ sekä osasi perimätiedon mukaan viittoa.⁷⁷ Pihkala ei kirjassaan kertakaan viitannut kuuroihin, vaan korosti moraalia, siveellistä kuria ja raittiutta. Samaa linjaa noudattavat muut kuuromykkäinlehtien kirjoittajat, joten on todennäköistä että aiheesta on keskusteltu yhteisön sisällä viittoen. Pihkala on mahdollisesti osallistunut keskusteluun, sillä hänellä oli tiiviit yhteydet yhteisöön.

Käytiin aiheesta keskustelua yhteisön sisällä tai ei, kirjoituksista on selkeästi havaittavissa, etteivät kirjoittajat katsoneet kuurouden olevan itsessään degeneroitumisen merkki. Tätä perusteltiin etenkin kahdella argumentilla: kuuromykkien yhteiskuntakelpoisuudella ja sillä, että kuurot saavat kuulevia lapsia.

Lasten kuulevuus argumentina

Ennen vuoden 1927 avioliittolakikeskusteluja lasten kuulevuudesta tai kuuroudesta ei ole keskusteltu teksteissä, joissa lapset mainitaan. Suurimmassa osassa tekstejä lapsista puhutaan lapsina.⁷⁸ Jos lasten kuuloastetta sivutaan, sävy on informatiivinen, jolloin todetaan kuuroille vanhemmille syntyvän enimmäkseen kuulevia lapsia.⁷⁹ Esimerkiksi kuvauksessa Bernströmin kuuron pariskunnan hopeahääpäivästä vuodelta 1896 korostetaan lasten kuulevuutta:

Heitä ennen on ainoastaan pari kuuromykkää ollut keskenään naimisissa Suomessa. Nyt

täytyy jo useita naineita kuuromykkiä meidän maassamme. Tähän asti on kuuromykille vanhemmille Suomessa syntynyt ainoastaan kuulevia lapsia.⁸⁰

Samasta pariskunnasta löytyy vuodelta 1927 juttu, jossa kerrotaan, että 80 vuotta täyttäneellä Vilhelm Bernströmillä on kuuro lapsenlapsenlapsi neljännessä polvessa.⁸¹ Kuva jutun yhteydessä tekee siitä vielä mielenkiintoisemman. Muokatussa kuvassa kuuron lapsenlapsenlapsen kuva on lisätty jälkikäteen. Tämä kertonee sen, että kuurous nähdään merkittävänä asiana.

Se, ettei lasten kuulevuudesta ole kerrottu tarkoittaa myös sitä, ettei kuurojen vanhempien kuuroista lapsista kerrottu. Heistä ei mainittu edes uutisessa Savisaaren pariskunnan hopeahääpäivästä; siinä pariskunnalla kerrotaan olevan kuusi lasta, mutta lasten kuuroudesta ei kerrota.⁸² Yksi heistä on Elias Savisaari (1890–1972), joka kirjoitti oman vastineensa *Kuuromykkäin Lehden* kiertokyselyyn. Yhteisössä on kyllä tiedetty, että kuuroja lapsia syntyy. Kirjoituksessa Tietoja Suomen kuuromykkäistä⁸³ sivutaan kuurouden syitä ja todetaan, että kuuromykille pariskunnille syntyy miltei poikkeuksetta kuulevia lapsia.

Kuuromykkien avioitumisesteitä koskevan avioliittolain valmistelussa keskeisenä aiheena oli huoli kuurouden perinnöllisyydestä, johon liitettiin usein kuurouden lisäksi heikkomielisyyttä ja muita vajavaisuuksia.⁸⁴ Perinnöllisyyskysymys oli pinnalla, vaikka ajan tutkimusten tai selvitysten⁸⁵ mukaan kuurous ei ollut perinnöllistä sanan varsinaisessa merkityksessä. Yhtenä sitä tukevana löytönä pidettiin Lundborgin tutkimusta, jossa osoitettiin osan kuulevista kantavan kuuroutta

73. KML 12/1906.

74. KML 10/1907.

75. KML 12/1919.

76. Juha Pihkalan tiedonanto 21.2.2019.

77. Outi Ahonen, <https://viittomakielinenmuistitieto.blogspot.com/2013/04/minkalainen-suomi-meidan-on-luotava.html> (11.2.2021).

78. ”Joulujuhlaansa vietti Turun kuuromykkäinyhdistys uuden vuoden aattoiltana omassa huoneistossaan. [...] Juhllassa oli runsaasti kuuromykkiä ja heidän lapsiansa sekä kuulevia ystäviänsä.” Tietoja kotimaasta. Joulujuhlaansa. KML 1/1919, 7.

79. Pieniä tietoja. Harvinainen vihkiminen. KML 1/1903, 15; Tietoja Suomen kuuromykkäistä. KML 7-8/1925, 56.

80. Pieniä tietoja. Hopeahäät. KML 2/1896, 30.

81. Tietoja kotimaasta. Perinnöllisyyttä? KML 2/1927, 22; TD 1/1927.

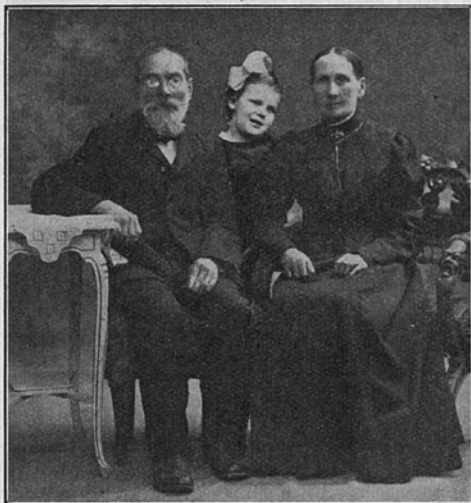
82. Tietoja kotimaasta. Hopeahäät. KML 7-8/1906, 89.

83. KML 7-8/1925, 56-58.

84. Mattila 1999, 265-267, 270-273, 344; Harjula 1996a, 154

85. E. E-m. Dövstumhetens nedärkning. Sakl 9/1923, 132; Kustaa Killinen, *Aistivilliset ja niiden opetuslaitokset. I Kuuromykkät. Oma maa III*. WSOY 1908, 379; E. E-m. Dövstumhetens nedärkning. Sakl 9/1923, 132-134. Teoksessa Harjula 1996a, 142-143.

— Perinnöllisyyttäkö? Lehtemme viime numerossa kerrottiin, että k.m. rouva *Vilhelmina Bernström* Helsingistä täytti 80 v. tammik. 13 p:nä ja että hänellä on las-

tenlastenlapsi, pieni tyttönen, joka myös on kuuromykkä. — Myöhästynyt kuvamme esittää rouva Bernströmin, hänen miesvainajansa sekä heidän kuuron lapsenlapsenlapsensa neljännessä polvessa.

■ Kuva 2. Bernströmin pariskunta. Lähde: Tietoja kotimaasta – Perinnöllisyyttä? *Kuuromykkäin Lehti* 2/1927, Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

piilevässä muodossa.⁸⁶ Onkin ymmärrettävää, miksi kuurojen vanhempien lasten kuulevuus tuotiin yhteisössä esille oleellisena argumenttina. Lähes kaikissa kiertokyselyyn ja muihin avioliittolakiin liittyvissä kirjoituksissa (36 kappaletta) tuotiin esille, että kuurot saavat pääosin kuulevia lapsia (25 kappaletta). Monet kirjoittajat muistuttivat siitäkin, että kuurot syntyivät pääosin kuuleville vanhemmille (12 kappaletta), mitä seuraava kirjoittaja korostaakin:

Meitä kuuromykkiä on alettu pitää yhteiskunnalle vaarallisina, jotka on hävitettävä sukupuuttoon. Meitä kenties pidetään syyllisinä siihen, että Suomessa tällä hetkellä on

500–600 synnynnäistä kuuromykkää. Vaikka me kuuromykkät melkein kaikki olemme vastoin tahtoaamme syntyneet maailmaan kuulevista vanhemmista, lue tarkkaan: kuulevista vanhemmista. Niin, kuulevista vanhemmista. Eivät kuuromykkät mykkiä synnytä, päinvastoin.⁸⁷

Aineisto ei osoita muutoksia siinä, millaisin sävyin kuuroista tai kuulevista lapsista kirjoitettiin. Kirjoitukset ovat samankaltaisia kuin avioliittolakikeskusteluja edeltävällä ajalla eli informatiivisia tekstejä, joissa todetaan kuuroille syntyvän pääosin kuulevia lapsia. Vain yhdestä tekstistä löytyy virke, jossa kuulevat lapset nähdään toivotuina: kuuleva Yrjö Karilas kirjoitti vuonna 1927, että "[n]äistä lapsista tulee se silta, joka yhdistää kuuromykkäin hiljaisen maailman kuulevien maailmaan"⁸⁸ Karilas katsoi, että kuulevat lapset voivat toimia kuurojen vanhempiensa tulkkeina. Mutta tässäkin Karilas selkeästi näki kuurot kieli vähemmistönä, ei ableismin ja audismin kautta degeneroituneina ihmisinä.

Yhteiskuntakelpoisuus argumenttina

Kuurouden laittamista avioesteen syyksi perusteltiin perinnöllisyyssyiden lisäksi kuurouteen liitettyllä tylsämielisyydellä ja heikolla henkiselällä tasolla. Tästä johtuen kuurot korostivat 1920–1930-luvulla kunnollisuuttaan ja toimeentulemistä ja pyrkivät siten erottautumaan tylsämielisistä.⁸⁹ Kuurouden laskemista samaan joukkoon tylsämielisten ja rikostekijöiden pariin kritisoi muun muassa Turun kuuromykkäinkoulun opettaja Emil Engblom, joka katsoi kuurojen olevan hyödyllisiä kansalaisia, jotka pystyvät elättämään itseään.⁹⁰ ”Onko yhteiskunnalla tällaisista avioliitoista ollut huomattavia vahinkoja?”, kysyi kuurojenpappi Luoma kirjoituksessaan vuonna 1927.⁹¹ Niin kuulevat kuin kuurotkin kirjoittajat käsittelivät teemaa ja totesivat, että kuurot eivät tarvitse holhontaa⁹² eivätkä ole yhteiskunnalle taakka, koska moni heistä elättää itsensä, kuu-

86. Harjula 1996a, 142–143.

87. Lollo. Paljon porua, vähän villoja. *KY* 4/1927, 32.

88. Vastaus kiertokyselyyn. *KML* 4/1927, 33.

89. Harjula 1996a, 154–155.

90. Engblom, Kuurouden periytyminen. *KML* 1/1927, 3–4; Kuurouden periytyminen (jatkoa). *KML* 2/1927, 13.

91. E. J. Luoma, Vastaus kiertokyselyyn. *KML* 2/1927, 14.

92. Esim. Otto Myyryläinen, Vastaus kiertokyselyyn. *KML* 3/1927, 26.

luu yhteiskuntaa kannattaviin voimiin ja maksaa veroja, on sivistyneitäkin.⁹³ Kuulevat kirjoittajat Alikoski ja Pesonen jopa totesivat, että syntymäkuurot ovat kuuroutuneita *henkisesti* kehittyneempiä, jolloin avioliittolain ei tulisi kohdistua heihin. Pesonen esitti syyksi sen, että mahdollinen kuuroutumiseen johtanut tulehdus voi jättää jälkiä henkisiin kykyihin, jolloin kuuroutuneista syntyy yhteiskunnalle enemmän hoitoa ja kustannuksia.⁹⁴ Kuurot kirjoittajat Eino Karilas⁹⁵ ja Elias Savisaari⁹⁶ olivat myös huolissaan siitä, että laki aiheuttaisi siveellisen turmeluksen ja sen myötä ikävyyksiä yhteiskunnalle. Avioliitto-oikeus ja -onni nähtiin osana yhteiskuntakelpoisuutta, johon moni otti kantaa, kuten kuuro Ida Viljavuo-Mouton ja nimimerkki K.A. seuraavassa:

On väärin tehdä kuuromykät oikeudettomiksi avioliiton rikassisältöiseen elämään sen perusteella, että he ovat syntyneet kuuromykkinä, vaikka olisivatkin muuten normaaliset.⁹⁷

Mitä pahaa me olisimme tehneet, kun tahdotaan riistää meiltä avioliitto-oikeus, joka on saavutettu kokemuksen perusteella? Onko kuuromykkäin avioliitot havaittu vahingollisiksi yhteiskunnalle, kun näin tahdotaan ottaa meiltä pois elämiin tärkeimmät oikeudet.⁹⁸

Kuuro Lauri Vainola ja kuuleva Yrjö Karilas toivat esille, että avio-onni saavutetaan etenkin kuurojen välisissä avioliitoissa: ”he viihtyvät hyvin ja ovat onnellisemmat k.mykän kuin kuulevan kanssa”⁹⁹ ja ”on luonnollisinta, että kuuromykät löytävät toisistaan itselleen elämänkumppanin. He ymmärtävät parhaiten toisiaan ja voivat tukea ja auttaa toisiaan monissa elämän vaikeuksissa”¹⁰⁰.

Se, että yhteisö koki, ettei kuuroja nähty sekä yhteiskuntakelpoisina että kykenevinä valitsemaan onneaan, toi teksteihin myös kärjekkäitä

äänenpainoja. Kirjoittajien mukaan tietämättömät kuulevat päättäjät tekevät päätöksiä puutteellisin tiedoin:

Luulen että suomen lääkärit, ja kansanedustajat tuntevat kuuromykkiä hyvin pintapuolisesti, jotenka kai arvostelevat k.m. vain oman korkean ”kulttuurinsa” huipulta, eivätkä tunne k.m:n ”psykologiaa” y.m. — Minun mielestäni k. m. matkapapit ja opettajat olisivat yleispäteviä ratkaisemaan tämän pulmallisen kysymyksen, he kun pitkällisen kokemuksensa perusteella tuntevat k.m. psykologian, heidän luonteensa y.m. Olisi kai hieman nurinkurista, kun kuuromykkiä tuntemattomat ihmiset säätäisivät heille sopimattomia lakeja!¹⁰¹

Kirjoituksissa näkyy yhteisön kokemus siitä, ettei kuuroja pidetty eläimiä arvokkaampina ja heidät haluttiin hävittää sukupuuttoon¹⁰² paitsi avioliittolaille myös sterilioimalla. Avioliittolakiin liittyvien kirjoitusten yhteydessä sterilisaatioon viitattavia kirjoituksia löytyi muutamia, mikä kertoo yhteisön olleen tietoinen aiheesta käydyistä keskusteluista. Reaktiot lakia vastaan olivat voimakkaita ja me-hengen nouseminen näkyy teksteissä. Sävy on ”me” vastaan kuulevat päättäjät, joihin ei ole luottamista.

[O]lemme nukkuneet liian pitkään, olemme huonosti ajaneet omia asioitamme. Olemme liiaksi luottaneet parempiosaisten apuun. Katsokaa mitä jo rupeaa tapahtumaan: meitä rupeaa uhkaamaan naimisiinmenokielto, sterilisoimme! -- Mutta oma syyhme! Miksi olemme ajaneet huonosti asioitamme? Miksi emme ole ennen näyttäneet kuuleville mitä me olemme ja mitä me voimme aikaansaada! [...] Me olemme kaikki siskoja ja veljiä, kaikkia meitä painaa sama kohtalo: kuurous.¹⁰³

93. Esim. Engblom, Kuurouden periytyminen. Erään lakiehdotuksen johdosta. (Jatkoa.) *KML* 2/1927, 13; Uuno Kahma, Vastaus kiertokyselyyn. *KML* 2/1927, 14–15.

94. Yrjö Alikoski, Vastaus kiertokyselyyn. *KML* 2/1927, 15–16; E.J. Pesonen, Vastaus kiertokyselyyn. *KML* 3/1927, 32–33.

95. *KML* 4/1927, 33–34.

96. *KML* 4/1927, 34.

97. Ida Viljavuo-Mouton, Kuuromykkien avioliittoa koskevan lakiehdotuksen johdosta vielä pari sanaa. *KML* 9/1927, 85–86.

98. K.A., Vielä sananen avioliittokiellosta kuuromykkäin kesken. *KY*, 6/1927, 53.

99. Lauri Vainola, Vastaus kiertokyselyyn. *KML* 3/1927, 26.

100. Yrjö Karilas, Vastaus kiertokyselyyn. *KML* 4/1927, 33.

101. Frans Peräkorpi, Vähän vastinetta Lollolle. *KY* 6/1927, 52.

102. Lollo, Paljon porua, vähän villoja. *KY* 4/1927, 32–33.

103. Samuli Karjalainen, Kehoitus Suomen kuuromykille. *KY* 5/1927, 37–38.

MUISTAKAA ETTÄ VUOSI PIAN PÄÄTTYY JA...

1. Taas on tullut Kuuromykkäin Lehden viimeinen numero, muistuttaen vuoden pian loppuvan.

2. Kuurot rakastavat omaa lehteään ja rientävät kilvan sitä tilaamaan asiamiehiltä ja postikonttoreista.

3. Samalla kun tilataan lehti, muistetaan myöskin oma joululehtikin ja uudenvuoden onnittelevä Avikin vanhusten hyväksi. Näin säästyy postiraha ja yhdellä kertaa saadaan kaikki asiat selväksi.

4. Nämä edistyneen kuuron kunniavelvollisuudet täytettyä voidaan iloita siitä, että jälleen tulee vanha, rakas lehti-ystävä tuomaan iloa ja lämpöä kuuron yksinäiseen elämään koko alkavaksi vuodeksi.

[N]ouskaamme, kaikki kuuromykät kuorou-tuneetkin, korottamaan äänemme kuuluviin niin, että lainsäätäjien on pakko ottaa huomioon, mitä kuuromykät siitä puhuvat ja että ehdotus eduskunnassa hylätään.¹⁰⁴

Argumenteissa näkyvät yhteisön vastareaktiot ulkopuolelta tulevia ableistisia ja audistisia asenteita kohtaan. Yhteisö tuo esille, että ongelma ei ole kuuroissa vaan yhteiskunnassa, jota johtavat asiasta tietämättömät kuulevat.

Avioliittolakikeskustelu lehdissä loppui lyhyeen: vuonna 1928 avioliittolaista ei enää keskus-

■ Kuva 3. Erik Iso-Ettalan sarjakuvapiirros *Kuuromykkäin Lehden* tilauksesta. Sarjakuvan neljäs ruutu otti kantaa avioliittolakikeskusteluun. Lähde: *Kuuromykkäin Lehti* 12/1930, Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

tella minkään kuuromykkäinlehden palstoilla. Muutos on yllättävä, eikä aineistostamme löydy tälle selitystä. Yhtenä mahdollisena selityksenä on *Kuuromykkäin Lehden* toimituksessa tapahtunut muutos: kuuro John Sundberg jättäytyi pois ja tilalle tuli kuuro Rurik Pitkänen. Aiheeseen palataan lyhyesti vuonna 1929:

104. K. A. Vielä sananen avioliittokiellosta kuuromykkäin kesken. KY 6/1927, 53.

Tämä nyt on vain lakivaliokunnan ehdotus. Saa nähdä miten eduskunta asian päättää, tuleeko tämä ehdotus laiksi, vaiko ei. Pian se kuullaan. Mielestämme on tämä ehdotus hyvä.¹⁰⁵

Lehdessä julkaistusta kannanotosta ja keskustelun loppumisesta voi tulkita, että toimitus ja Kuurojen liitto olivat parissa vuodessa kääntyneet lain vastustajista sen kannattajiksi tai ainakin hiljaisiksi hyväksyjiksi. Avioliittolakiin liittyvät kriittiset keskustelut kestivätkin lehdessä vain vuoden 1927 ajan, minkä jälkeen laista ei edes keskusteltu. Yksi poikkeuksista on kuuron Erik Iso-Ettalan piirtämä sarjakuvamainos¹⁰⁶ *Kuuromykkään Lehdessä* tilauksesta. Jos kuvaa katsoo tarkkaan, huomaa kuvassa olevan lehden otsikossa lukevan ”avioliittolaki”.

Tämän voi tulkita piiloviestiksi eikä se todennäköisesti ole sattumaa, koska Iso-Ettala piirsi avioliittolakia käsittelevän sarjakuvan myös vuonna 1931¹⁰⁷. Sensuroinnin mahdollisuutta ei voi olla pohtimatta. Saman havainnon keskustelun päättymisestä ovat tehneet Salmi ja Laakso (2005) Suomen kuurojen liiton satavuotishistoriikissa: he totesivat, että avioliittolaista alettiin käydä keskustelua uudelleen vasta 1930-luvun loppupuolella, jolloin lakiin vaadittiin muutosta Kuurojen Liiton toiminnan vilkastumisen myötä. Toivottu muutos oli, että erotettaisiin synnynnäinen kuuro perinnöllisestä kuurosta eli lakia ei vaadittu kumottavaksi kokonaan.¹⁰⁸ Aikaa lakiehdotuksen muuttamiseen olisi kuitenkin ollut jo 1920-luvun lopulla, sillä keskustelu muualla kävi kiivaana, kunnes laki meni läpi ja hyväksyttiin eduskunnassa 13.6.1929.¹⁰⁹ Samalla tavoin kävi valtaväestön lehdissä: eduskuntakäsittelyn aikana lehdistö ei erityisesti kommentoinut lain rotuhygieenisistä kohtia.¹¹⁰

Johtopäätökset

Lehtiaineiston perusteella kuurojen väliset avioliitot olivat yleistyneet ennen avioliittola-

kia ja asia nähdään luonnollisena, myönteisenäkin, osana yhteisöä. Tämä selittää, miksi valmisteilla olevaa avioliittolakia vastustettiin yhteisössä voimakkaasti vuoden 1927 ajan. Aineisto osoittaa, että kuurot olivat kohdanneet ableistisia ja audistisia asenteita keskinäistä avioitumistaan kohtaan, mutta yhteisö itse ei ollut avoimesti eikä eksplisiittisesti omaksunut mainittuja asenteita. Ei ole myöskään havaittavissa, että yhteisön sisällä olisi ollut vallalla rotuhygienistinen ajattelutapa, joka olisi vaikuttanut kielteisesti kuurojen avioitumisiin samaan tapaan kuin esimerkiksi Gallaudetin yliopiston piirissä Yhdysvalloissa.¹¹¹

Valmisteltavan avioliittolain syntymäkuurojen välistä aviokieltoa vastustavina argumentteina toimivat yhteiskuntakelpoisuus, johon kuuluu oikeus onneen, sekä kuulevien lasten syntyminen myös syntymäkuurojen liitoista. Argumentit olivat vastareaktio yhteiskunnan ableistisille asenteille, joissa kuurouden perinnöllisyys alettiin nähdä riskinä yhteiskunnalle kuurojen välisten avioliittojen kasvun myötä. Tämän seurauksena kuurot laskettiin degeneroituneeseen ryhmään. Argumenteista näkyy, että yhteisö ei omaksunut medikaalisen näkökulman vammaisidentiteettiä vaan kokivat itsensä yhteisönä, jossa kielellä on merkittävä rooli. Marginaaliryhmien taisteluissa oikeuksistaan on yleistä, että me-henki ja identiteetti vahvistuvat, kun ryhmään kohdistuu ulkopuolinen uhka. Tämä näkyy myös aineistomme lehtikirjoituksista.

Kuulevien lasten käyttäminen argumenttina oli ongelmallista, koska sen esilletuomisella oli mahdollisesti kauaskantoiset vaikutukset. Lehtiaineistosta löytyy niukasti keskusteluja lasten kuuroudesta tai kuulevuudesta ennen avioliittolakeskusteluja. Tämä selittyy sillä, että kuulevien lasten saaminen oli niin yleistä, ettei siitä tarvinnut keskustella. Nostamalla kuulevat lapset esille yhteisö tavallaan totesi ulkopuolisille ja myöhemmin itselleen, että kuurous ei ollut toivot-

105. Uusi avioliittolaki. *KML* 2/1929, 18.

106. *KML* 12/1930, 11. Ks. kuva 3.

107. Ks. kuva 4 artikkelin lopussa.

108. Salmi & Laakso 2005, 206.

109. Pasi Saarimäki, *Bourgeois Women and the Question of Divorce in Finland in the Late 19th and Early 20th Centuries. Scandinavian Journal of History* 43 (2018), 76.

110. Mattila 1999, 257–258.

111. Ks. yllä Ennis 2015.

tutkimusta tarvitaan myös siitä, miksi ainakin osa yhteisöstä siirtyi lain vastustajista lain hyväksyjiksi tai jopa kannattajiksi 1920-luvun lopulla ja lain kumoamisen vaatimisen sijasta Kuuromyrkään Liitto kampanjoi 1930-luvulla lain muuttamiseksi siten, että siinä aviokielto kohdistuisi perinnöllisiin kuuroihin syntymäkuurojen sijasta.¹¹⁵ Yhteisössä oli todennäköisesti erilaisia mielipiteitä avioliittoesteisiin liittyen, joita ei näkynyt aineistossamme. Asiasta on käyty jonkinlaista keskustelua lehtien palstoilla 1940-luvulla¹¹⁶ ja aihe ansaitsisi lisää tutkimusta.

Deaf Studies -tutkimusalan ja vammaistutkimuksen tavoitteena on tuoda esille kuurojen ja vammaisten ihmisten kokemukset ja näkemykset sekä edesauttaa ryhmien tasa-arvon saavuttamista yhteiskunnassamme. Tätä kirjoitettaessa valtioneuvoston käynnistämä ”Viitotut muistot: kuuroihin ja viittomakieliseen yhteisöön kohdistuneet oikeudenloukkaukset” -tutkimushanke

on alkanut, ja me molemmat kirjoittajat olemme hankkeessa tutkijoina mukana. Siinä tutkitaan vuoden 1900 jälkeistä vaiettua historiaa Suomessa, viittomakielisen yhteisön näkökulmasta. Tässä hankkeessa *Deaf Studiesin*, vammaistutkimuksen ja historian tutkimuksen risteys tuo kuuroihin kohdistuvat oikeudenloukkaukset päivänvaloon. Hankkeessa analysoidaan myös lähihistorian vaikutuksia nykypäivään ja tuotetaan lisää tutkimuksellista tietoa, jotta ymmärrämme kuurojen asemaa nyky-yhteiskunnassa.

KM **Maija Koivisto** tekee väitöskirjaa Helsingin yliopistossa. **Sähköposti:** maija.koivisto@helsinki.fi.

VTT, Dosentti **Hisayo Katsui** työskentelee vammaistutkimuksen apulaisprofessorina Helsingin yliopistossa. **Sähköposti:** hisayo.katsui@helsinki.fi.

115. Mattila 1999, 272–273; Salmi 2005, 206–208.

116. Mattila 1999, 273.